

50 YAŞINDA

ANKARA EKSPRESİ

İlker Mutlu

*Bizde cüret ve cesaret
milli bir ananedir.*

*Görüyorum ki dünya
birbiriyle boğuşurken
Türk erkekleri yalnız
kadınlarla ve dans
etmekle meşguller.*

*Aslında biz güzel bir
rüya içindeyiz. Bir anda
bitebilecek bir rüya...*

1970, sinemamızın halkıyla kurduğu bağların gevşemeye başladığı döneme işaret ediyordu. Televizyonun gelişi buna neden olarak gösterilir, ancak ben bunu izleyicinin yeni arayışlara girmesine bağlıyorum çoğunlukla. Çünkü Türk sineması,

bundan birkaç yıl öncesine kadar melodramlarla, güldürülerle, sosyal içerikli dramlarla sürdürmeyi bilmişti bu ilişkiyi. Oysa 1970'li yıllarda sinemamız artık bir lisana sahipti ve Orta Doğu ve Balkanlar'da izleniyordu. 60'lar boyunca pek çok klasik çıkarmıştı Türk sineması. 1970'lere gelindiğinde sinema salonları boşalmaya başlamış, durum bir krize dönüşmüştü. Seyircinin yeni arayışlar içine düşmesi bir yana, sınıf ya da siyasi görüş ayrılığının iyice belirginleşmeye başladığı yıllardı bunlar. Hükümetler kısa ömürlüydü ve istikrarsızlık had safhadaydı. Çıkışsızlık halkı huzursuz ediyordu bir yandan, bir yandan da üniversiteler kapanıyor, ölümlü saldırı, bombalama haberleri dolduruyordu gazeteleri. Dışarı çıkmak güvenli değildi artık ve insanların eskisi gibi ailece film izlemeye gitmeleri beklenemezdi. 1969'da yayına başlayan TRT televizyonu, hızla yayılarak bu ihtiyacı karşılar olmuştuz zaten. Halkın alım gücü günden güne düşüyor ve bu da sinemada kan kaybına neden oluyordu.

Böyle bir ortamda sinemamızdaki üretimin azalması kaçınılmazdı. Yine de 231 film yapıldı yıl içinde ama bu sektörün devamlılığı için zaten gerekli bir şeydi. 60'lar boyunca devam eden alışkanlık gereği sektör, dağıtım ayaklarının ısmarladığı filmleri üretmeye devam etti. Gidişat, sektörün gözünden kaçmıştı.

Hızını alamayan sinemamız, 1970'te neler üretti? Bolca melodram, 60'ların ikinci yarısından sarkan **Zorro** filmleri, James Bond özentisi casus filmleri, arada bir üstün yapım denemesi (**Adsız Cengaver**, Halit Refiğ), **Ezo Gelin**'in (Orhan Elmas, 1968) rüzgarından faydalanmaya çalışan köy dramları, **Zeynep Değirmencioğlu**'lu **Ayşecik** yapımları ve onu taklit eden **Fatoş** serisi, Milli Sinema akımını başlatan bir ilk deneme (**Birleşen Yollar**, Yücel Çakmaklı), sayısı 60'lardaki kadar olmasa da **Çirkin Kral** avantürleri, **Atadeniz** ve **İnanç**'ın fantastik yapımları, **Cilalı İbo** güldürüleri, bu arada peş peşe çekilen **Yıldıray Çınar**'lı, **Nuri Sesigüzel**'li türkü uyarlamaları, **Küçük Hanımefendi** çeşitlemeleri, **Ölümler Konuşmaz ki** (Yavuz Yalınkılıç) adında bir korku filmi denemesi, **Tarkan** filmleri, ilginç bir şekilde hâlâ **Sadri Alışık** komedileri, **Zagor** türü çizgi roman uyarlamaları. Anlayacağınız bir oyalanma turundan başka bir şey değil. Elde kalansa ilginç bir polisiye olan **Dikkat Kan Aranıyor** (Temel Gürsu), **Kerim Korcan** uyarlaması müthiş bir hapisane filmi şeklindeki **Linç** (Bilge Olgaç), Masal filmlerinin yurt dışında kimi ülkelerde de ilgi görmüş düzeyli bir uyarlaması olan **Pamuk Prenses ve 7 Cüceler** (Ertem Göreç) ve elbette ki senenin başyapıtı **Umut** (Yılmaz Güney).

İşte **Ankara Ekspresi** (Muzaffer Arslan), böyle bir yılın ürünüdür ve 1971 Antalya Film Festivali'nde beş ödülle onurlandırılmıştır. Bunun çeşitli nedenleri var elbette. Nedenlerin başında büyük ihtimalle iki öncü festival olan Altın Portakal ve Altın Koza arasındaki rekabet geliyor. 1971 Altın Koza'sında **Yılmaz Güney** filmleri olan **Acı, Ağıt, Umutsuzlar** ve **Yarın Son Gündür** bütün ödülleri süpürürken, aynı yılın Altın Portakal'ında **Buğulu Gözler** (Safa Önal), **Pamuk Prenses ve 7 Cüceler, Dağdan İnme** (Metin Erksan), **Afacan** (Safa Önal), **Yedi Kocalı Hürmüz** (Atıf Yılmaz), **Ankara Ekspresi, Bir Kadın Tuzağı** (Lale Oraloğlu), **Kanıma Kan İsterim** (Çetin İnanç), **Öleceksek Ölelim** (Orhan Elmas), **Hasret** (Remzi Jöntürk) gibi, Adana'nınkilere göre nispeten zayıf kalan filmler yarışmıştı. Oysa 1970'teki Altın Portakal'da **Bir Çirkin Adam**'la En İyi Film ödülünü alan **Yılmaz Güney**'di!

Neticede **Ankara Ekspresi**, Antalya'dan En İyi Film, Yönetmen, Senaryo, Görüntü Yönetmeni (**Cengiz Tacer**) ve Kadın Oyuncu (**Filiz Akın**) ödülleriyle döndü.

Film, aslında **Esat Mahmut Karakurt**'un aynı adlı romanının ikinci uyarlaması. Özünde heyecanlı bir İkinci Dünya Savaşı ajanlık hikayesi barındıran eser, danslara, şarkılara ve melodram anlarına öyle boğulmuş ki meselenin özü kaçıveriyor izlerken. Ama **Filiz Akın**'ın sinemamızın en güzel resim veren kadınlarından biri olması, filmi izlenir kılan etmenlerin başında geliyor.

İkinci Dünya Savaşı'nda **İsmet İnönü**'nün yürüttüğü denge politikası sayesinde tarafsız kalmayı, savaşa bulaşmamayı başarmış, ama savaşın etkilerini de yaşamış bir ülkeydi Türkiye. Savaşan devletler **İnönü**'nün bu politikasını bozup Türkiye'yi savaşa sokmak için ellerinden geleni yaptılar. 40'lı yıllar boyunca ülkemizde yüzlerce casus dolanmakta ve her an müthiş roman ve filmlere malzeme olacak olaylar yaşanmaktaydı. Bunların bizim açımızdan en ilgi çekici olanları ise Almanya Büyükelçisi **Franz von Papen**'e suikast girişimi ile İngiltere Büyükelçiliği'nde hizmet görevlisi olarak çalışan Arnavut kökenli, **Çiçero** lakaplı Türk **İlyas Bazna**'nın Almanlar hesabına casusluğudur. 1952'de çekilen **5 Fingers** (Joseph L. Mankiewicz), özellikle bu ikinci olayı son derece gerçekçi ele alarak, saygın bir yapımla öne çıkmış bir filmidir.

Bizdeki yaklaşım böyle olmuyor. **Mankiewicz** ele aldığı konuya ne kadar tarafsız yaklaşmışsa (filmin asıl başarısı da burada geliyor) bizim casus filmlerimiz, bugün bile (bkz. **Çiçero**, Serdar Akar, 2019), olaylara tek taraftan bakmayı ve iki boyutlu kalmayı o kadar marifet saymışlar.

Film, James Bond girişlerine özenen, animasyonlu bir jenerikle açılıyor. Keza bu jenerikte kullanılan fon müziği de 60'ların Bond yapımlarını ve onların taklitlerini akla getirmiyor değil. Hemen ardından bu tür savaş filmlerimizde hep aşına olduğumuz, çeşitli belgesellerden alınma görüntüler eşliğinde savaşın vahşetini ve bizim durumumuzu anlatan davudi bir sesle karşılaşıyoruz. Derken, pırıl pırıl gazino kostümü içinde ve **Semiramis Pekkan**'ın sesiyle söylediği şarkılarla Hilda (**Filiz Akın**) beliriyor sahnede. Gündüz doktorluk yaparken gece de muhtaçlar yararına gazinoya çıkıp şarkı söylemektedir! Kuliste onu kardeşi Maximillian (ilk rollerinden birindeki **Kadir İnanır**) ve Binbaşı Colman (unutulmaz kötülerden **Altan Günbay**) beklemektedir. Ona Berlin'den müfettiş olarak gelen Albay Klinger'den (**Kayhan Yıldızoğlu**) haber verirler. Gece konsoloslukta toplanacaklardır.

Kocaman Hitler portresinin ve Nazi bayrağının asılı olduğu süslü, geniş odada bir masanın başında toplanmışlardır. Klinger onlara Führer'in, gelip sınıra dayanan ordularına geçit vermeyen Türkleri ortadan kaldırmaya karar verdiğini söyler. İlk hamle İstanbul ve Ankara'nın işgalidir. Onlara "Ankara Ekspresi" adı verilen hareketin ana hatlarını bildirir Albay. Bir darbe planlanarak Türkiye, savaştan ele geçirilecektir!

İngilizler Ankara'ya Londra'da hazırlanan bir Ortaşark Planı yollayacaktır. Üçlüye verilen ilk görev, bu planı getiren Jackson'ı Ankara Ekspresi'nden kaçırmaktır. Colman, aslında iki taraflı bir casus olan dansöz İrma'yla (güzeller güzeli **Leyla Sayar**) sevgilidir. Onu bilgi kaynağı olarak kullanan İrma, Colman'ın cebinde Jackson'ın resmini görür ama kim olduğunu bilmez.

Operasyon başarıyla gerçekleştirilir ve Jackson ele geçirilip sorgulanmaya başlar. Bizim karargaha çağırılan Binbaşı Seyfi (**Ediz Hun**) da elde ettiği bilgileri komutanına (senaryoya da katkısı olan **Bülent Oran**) iletir. Kaçırılma olayını siyah saçlı Alman bir kadının (Hilda trende peruk takmıştır) idare ettiğini öğrenmiştir. Seyfi, bu Alman kadını bulmak ve silah deposu olarak kullanıldığını düşündüğü Alman Hastanesi'nde araştırma yapmak üzere yola çıkar.

İrma aslında Seyfi'nin sevgilisidir ve ona aşıktır. Kendisini ziyaret eden Seyfi'nin ona gösterdiği fotoğrafı hatırlar; bir gece önce Colman'ın cebinde gördüğü fotoğrafın aynısıdır. Durumu hemen Seyfi'ye söyler. İrma aslen bir Macar Yahudisidir ve soykırım olayından dolayı Almanlardan nefret etmektedir. O esnada odaya giren Colman durumdan şüphelenir ama İrma Seyfi'nin ağzından laf almaya çalıştığını söyleyerek onu yatıştırır.

Seyfi yardımcısına kendini vurdurarak Alman Hastanesi'ne yatmayı planlar. Yardımcısı (**Bora Ayanoğlu**) bu isteğini gerekleştirmeyince tetiği kendi çeker ve omzunda bir kurşunla Alman Hastanesi'ne yatırılır. Ameliyatını Hilda yapar ve hastanede geçen zamanda yakınlaşırlar. Bir gece gizlice içeriye araştıran Seyfi, bodrumdaki silah deposunu da bulur. O esnada nöbetçi hastabakıcılar gelir ve arbede çıkar. Seyfi bir şekilde odasına dönmeyi başarır.

Hilda, kardeşiyle gazinonun kulisindeyken alır bu haberi. Bir hastanın bu işi yaptığı bellidir, ama Seyfi'den şüphelenmez. Hatta hastaneden taburcu olacak olan Seyfi'yle randevulaşır. Randevu yeri, Hilda'nın dans ettiği gazinodur. Onu sahnede görünce şaşırır Seyfi. Ona hafta sonunu beraber geçirmeyi teklif eder. Hilda'yı bykannesiyile (muhteşem **Aliye Rona!**) tanıştıracaktır. Adadaki bu ziyaret ve beraber geçirdikleri anlar, birbirlerine daha da ilgi duymalarına neden olur.

Nihayet Hilda hakkındaki raporu edinir Seyfi. Kız, zengin bir Alman ailesinden gelmemiş. Üniversiteyi İstanbul'da okumuş ve Alman Hastanesi'nde çalışmaya başlamış. Bir aydır da yoksul hastalara yardım fonu için gazinoda şarkı söylüyormuş. Kardeşi Maximillian sefarethanede memurmuş. Hilda'nın şüpheli bir hareketi tespit edilmemiş. Ağırbaşlı ve Türkleri sevmesiyle tanınırımış! Duydukları Seyfi'yi mutlu eder.

Colman'la günlerdir görüşmediklerini bahane ederek büyükelçiliğe giden İrma, orada Jackson'ın odadan perişan halde çıkışına şahit olur. Bu durum Colman'ın hiç

hoşuna gitmez. Neyse ki Colman ondan gördüklerini unutmasını istemekle yetinecektir (ya da öyle görünecektir!).

İrma, gazinoya döner dönmez Seyfi'yi arar ve evine çağırır. Colman bu konuşmayı duymuştur ve buluşma yerinde tertibat alır. Edindiği bilgileri, gördüklerini eve gelen Seyfi'ye anlatır İrma, ama korkularını da belirtir. Colman'ın kendisinden şüphelenmeye başladığını fark etmiştir. Öldürüleceğinden endişelidir. Seyfi ayrılır ayrılmaz diğer odaya yönelen İrma, orada saklanıp seslerini kaydeden Colman'la karşılaşır. Colman İrma'yı öldürür. Henüz merdiven boşluğundaki Seyfi, İrma'nın çığlığını duymuştur, ama geldiğinde geçtir artık. Colman'la kavgaya tutuşurlar ve Seyfi onu alt etmeyi başarır.

Colman'ın kaybedilmesi, Alman Hastanesi'ndeki silahların tespit edilmesi gibi olaylar Klinger'i çileden çıkarmıştır. Hilda'dan bu işlere sebep olduğunu tahmin ettiği Türk'le yakınlaşmasını ister. Hilda adamla tanışacak ve onun gerçek kimliğini ortaya çıkartacaktır. Hatta gerekirse de ortadan kaldıracaktır onu.

Bu gidişattan Seyfi de haberdardır, ama ikisi de birbirinden haberdar değildir. O gece Hilda'nın programına gider Seyfi. Hilda, bir şeylerden korkmaktadır (belki de aradığı adamın Seyfi çıkacak olmasından); Seyfi'den kendisini uzaklara götürmesini ister. Tam sarıldıkları anda Maximillian içeri girer. Seyfi çıktıktan sonra Hilda'yı ağır hakaretlerle soru yağmuruna tutar Maximillian. En son "*Onunla yattın, değil mi?*" sorusunu sert bir tokatla karşılar Hilda.

Klinger, Maximillian ve Hilda, şüphelenilen adamla buluşmak üzere bir bara giderler. Arkası dönük olduğu için Seyfi'yi tanımaz Hilda. Bu da son görevi olacaktır zaten. Sonrasında Seyfi'yle kaçmayı planlamaktadır. Ama hedefe yaklaştığında ve göz göze geldiklerinde ikisi de beyinlerinden vurulmuşa döner. Yine de birlikte ayrılırlar oradan ve Seyfi'nin evine giderler. Bu bir karşılaşma anıdır, çünkü ikisi de diğerinin kendisine oyun yaptığını sanmaktadır. Tartışma sonunda kafaları iyice karışmış bir halde ayrılırlar. Hilda derhal büyükelçiliğe gider ve aranan adamın Seyfi olmadığını söyler Klinger'e. Ama onlar gerçeği çoktan öğrenmişler ve Hilda'yı konuşturmak için işkenceye alırlar. Kırbaçlanmasına rağmen konuşmaz Hilda. Klinger nihayet Hilda'nın gemiyle Almanya'ya gönderilmesinin daha doğru olacağına karar verir. Bahse konu gemi, Almanlar'ın ağır teçhizatlı silahlarla İstanbul'a çıkartma yapmayı planladıkları bir gemidir. Seyfi, bir denizaltıyla bu gemiyi takibe alacak ve onu kara sularımıza sokmayacaktır.

Neticede düşman gemiye çıkan Seyfi, içeride yaptığı aramada bir kamarada kalan Hilda'yı bulur. Bu şüphelerini daha da artırmıştır. Seyfi Hilda'yı hareketin sonuna kadar rehin olarak tutmayı kararlaştırır. Ona karşılık Jackson'ı alacaklardır. Gemide çıkan çatışmada Seyfi, Maximillian'ı vurmaya mecbur kalır.

Seyfi, Klinger'e trenle hudut dışı edileceklerine dair emri teslim eder. Tabii önce kararlaştırılan saatte kaçırılan İngiliz binbaşı Jackson ve Hilda mübadele edilecektir. Ertesi gün buluşma yerine gidilir ve değiş tokuş gerçekleştirilir. Ama büyükelçiliğe dönüşte Klinger, Seyfi'nin öldürülmesi emrini verir. Hilda atılarak görevi üstlenir ve hazırlanarak Seyfi'nin evine gider. Seyfi hâlâ onun düşman olduğundan şüphelidir. Hilda silahını çeker ve Seyfi'nin ardındaki vazoya doğrultup ateşler. Sonunda Seyfi, onun masumiyetine kanaat getirecektir. İki sevgili sarılırlar. Gördüğü işkenceyi anlatır Hilda. O vazifeyi üstüne almasa bir başkası gelip öldürecektir Seyfi'yi. Gece birlikte olurlar. Ama hemen ardından gerçekleşen bir tartışma, birlikteliklerinin imkansız olduğunu düşündürür onlara. Hilda geride bir mektup bırakarak ayrılır.

Hilda, ülkeden gönderilecekleri trendeki kompartımanına yerleşmiştir. Klinger gelip ona bir seçenek sunar: Ona bir silah verir ve kendisini vurmasını söyleyip gider. Hilda da bunu ister ve silahı kafasına doğrultur. O esnada sarsılır tren. Durdurulmuşlardır. Trençkotlu üç adam trene binip Hilda'yı aşağıya alırlar ve bir arabaya bindirirler. Araç yoluna devam ederken arka koltuktaki Hilda, silahını

şoförün sırtına dayar ve ona durmasını emreder. Şoför arabayı durdurur ve döner; Seyfi'den başkası değildir. Sevgililer, nihayet önlerinde bir engel kalmaksızın bir araya gelmiştir.

Kötü bir film üzerine yazmak kadar zor bir şey olabilir mi? Ama onlar da elli yaşına basar ve anılmalıdırlar. Film kötü, evet, ama Yeşilçam izleyicilerini bağlayacak hoş yanları da olduğunu teslim etmeliyim.

En başta **Filiz Akın** unsuru var. Seyri kesinlikle keyif veren, bizim diyarların dışından, belki de bir hayal ülkesinden gelmiş gibi bize yabancı aurasıyla ne **Türkan Şoray**'a, ne de **Fatma Girik**'e benzer. İyi bir oyuncu olduğu tartışılır, ama sihirli bir yanı filmlerini izlettirir hep. Türk tipi değildir belki, ama kesinlikle çok güzeldir. Adeta bir ikonadır. Burada da öyle. Ve filme gittiği bir gerçek. Sonra gencecik bir **Kadir İnanır**'la (hem de kötü adam rolünde) karşılaşmak da müthiş bir sürpriz. **Leyla Sayar**'ın dansları da enfes.

Hikaye çabuk çözülmesine rağmen merak unsurunu (belki de romandan kaynaklanan bir şeydir) bir yere kadar ayakta tutmayı başarıyor. Yine de çok fazla rastlantı var ve kimi anlarda bundan çok rahatsız oluyorsunuz. Ayrıca film, dönemi (1942) yansıtmak için sadece otomobillerden yararlanmış. Geri kalan her şey modern kaçıyor.

Filmin asıl çekiciliği, barındırdığı sürprizler. Bunlarla karşılaştığımız anlarda müthiş keyifleniyor ve iyi bir yerli film seyircisi olduğunuzu fark ediyorsunuz. 1971'de Altın Portakal'da yok sayılmış **Yılmaz Güney**'in, favori oyuncularından **Nizamettin Ergüden**, gemi sahnesinde dikkatli izleyicinin gözünden kaçmıyor. Yine Alman subaylardan biri de **Baba**'daki meşhur sağlık kontrolü sahnesindeki Alman doktor.

Eserin ilk adaptasyonunu yapan **Aydın Arakon**, bir önceki filmi ***İstanbul'un Fethi***'nin başrolünde **Sami Ayanoglu**'nu oynatmıştı. Bu filmde de Binbaşı Seyfi'nin yardımcısı rolünde onun oğlu, müzisyen **Bora Ayanoglu** var (ki **Ayanoglu**, pek çok **Cüneyt Arkın**'lı ***Kara Murat*** filminde babası gibi Fatih'i canlandıracaktı). Yine ilk ***Ankara Ekspresi***'nde Seyfi rolüne hayat veren **Turan Seyfioğlu**'nun asıl soyadı Seyfi'dir (Asıl adı, Turan Zafer Seyfi).

Filmin başrolündeki 1943, Ankara doğumlu **Filiz Akın**'ın asıl adı Suna Akın. 1962'de Artist dergisinin yarışmasını kazanarak sinemaya girdi. İlk filmi aynı yıl çekilen ***Akasyalar Açarken*** (Memduh Ün) oldu. Günümüze değin onlarca filmde rol alan sanatçı, özellikle ***Umutsuzlar*** (Yılmaz Güney, 1971) ve ***Utancı*** (Atıf Yılmaz, 1972) filmlerindeki başarılı oyunları ile tanınır.

Seyfi rolündeki **Ediz Hun** da sinemaya 1963'te Ses dergisinin açtığı yarışmayla girdi. Aynı yıl **Nevzat Pesen**'in ***Genç Kızlar***'ında yer aldı. 1973'te evlendiğinde ardında 130 kadar film bırakmıştı. Oslo'ya yerleştiler. Orada biyoloji ve çevre bilimleri üzerine eğitim aldı. 90'ların sonunda siyaset de yaptı.

Filmin yönetmeni **Muzaffer Arslan**, 1921'de İzmir'de doğdu. Edebiyat öğrenimi gördükten sonra, 1945'te İstanbul Şehir Tiyatroları'na girdi. Tiyatro oyunculuğuna devam ederken **Metin Erksan**, **Halit Refiğ** gibi usta yönetmenlere asistanlık yaptı. 1956'da As Film'i kurarak yapımcılığa başladı. 1956-1975 yılları arasında yönettiği on beş kadar filmi bulunmaktadır. Yönettiği filmlerin çoğunun senaryo yazımına da katıldı.

Ankara Ekspresi, başka bir sebeple aramakta olduğum bir filmde aslında. Bu günlerde yazımına devam ettiğim **Turan Seyfioğlu** biyografisini tamamlayabilmek için tüm filmlerini izlemem gerekiyordu. Ancak aktörün filmlerinin yarısının kayıp olduğunu gördüm. Onun ikinci filmi olan **Ankara Ekspresi** (Aydın Arakon, 1952) de bunların arasındaydı ve onun **İstanbul'un Fethi**'ndeki Ulubatlı Hasan'la elde ettiği şöhreti (ve aynı zamanda ücretini de) ikiye katlayan film olarak hakikaten merakımı cezbediyordu. Filmi bulmamın imkansız olmaya başladığını görünce bu ikinci çevrim üzerinden bir yorum yapmaya karar vermiştim. Film için yazdığım bu ellinci yaş yazısı, bu anlamda da iyi bir vesile oldu.

